

Soudy boží vodou a ohněm v českém právu.

Starý český proces měl jako všechny staré procesy mnoho výrazných zjevů, úzce spojených se starou kulturou a náboženstvím. Mezi nimi jsou také soudy boží vodou, ohněm a zemí. O soudech božích zemí, zvláště charakteristických pro náš proces o meze, pojednal jsem svého času velmi obsírně.¹⁾ Dnes chci připojit několik poznámek o božích soudech vodou a ohněm,²⁾ podotýkaje

¹⁾ K a p r a s, Mezní přísaha v českém právu, Sborník v. pr. a st. XV. (něm. v Z. f. vergl. Rechtswiss. XXXIV.)

²⁾ Česká literatura v ordálech je chudá: Slavíček, Upomínky na t. zv. soudy Boží, Právník I. — Kosina, Ordalie či boží soudy, Komenský 1882. — Dudík, Maehrens allgemeine Geschichte IV. a IX. (1860—68). — Jireček, Slovanské právo v Čechách a na Moravě I. až III., 1863—72; Ueber Eigentumsverletzungen und deren Rechtsfolgen nach altböhm. Rechte 1855; Starobylé zvyky v právu českomoravském, Čes. lid XIII. — J. a H. Jirečkové, Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury L. — Brandl, Staročeské řízení soudní, Právník VIII. — Ott, O vlivu práva církevního na rozvoj soudního řízení vůbec a v Čechách zvláště, Právník XVI. — Kadlec, Přísežní pomocníci v právu slovanském, Sborník v. pr. a st. XV.; O sądownictwie u Słowian do X. w., Encyklopedia polska IV. 2. — Maciejowski, Slavische Rechtsgeschichte II. 1835. — Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, 1894.

Z cizí literatury uvedeno budiž jen několik nejvýznačnějších prací, a to z Německa a z germánských práv: Friedrich Majer, Geschichte der Ordalien insbesondere der gerichtlichen Zweikämpfe in Deutschland, 1795. — Grimm, Rechtsaltertümer, 3. vyd., 1881. — Kober, Ordalien, Wetzer Kirchenlexikon. — K. Maurer, Das Gottesurteil nach altnordischem Recht, Germania XIX. — Dahn, Studien zur Geschichte der Germanischen Gottesurteile, v Bausteine II. — Melzer, Die Gottesurteile, Gymnas. prog. Smíchov 1910. — Soldan, Geschichte der Hexenprocesse, 2. vydání, 1880. — Schmid, Gesetze der Anglosachsen I., 1832. — Rogge, Das Gerichtswesen der Germanen, 1820. — Siegel, Geschichte des deutschen Gerichtsverfahrens, 1857. — Sachse, Das Beweisverfahren nach deutschem Recht, 1855. — Zorn, Das Beweisverfahren nach langob. Rechte, 1872. — Dále mají zmínky všechny příručky právních dějin německých, francouzských, anglických i italských. — O církev-

předem, že pramenů pro ně — ač se jich nesporně velmi mnoho v starší době užívalo — je poskrovnu. — Souvisí to ovšem do značné míry také s nepatrným poměrně počtem pramenů, zvláště právních, z této doby zachovaných.

Pravidelné označení našich pramenů pro boží soudy jest *judicium dei* (poprvé v Kosmovi v hnězdenských statutech 1039), výminečně se mluví o *divinum judicium* (hradišt.-opat. letop. k r. 1130) a *justitia dei* (priv. brněnské 1243). Očisty vodou označovány jsou voda, *aqua*, *aqua adjurata*, *judicium aquae*, a dělí se na očistu vodou studenou, o které se mluví jako o metání na vodu, *aqua frigida*, a na očistu vodou vařící, *aqua fervens*. Očisty ohněm (železem) jsou označovány jako železo, *ferrum*, *judicium ferri*, *ferrum ignitum*, a dělí se zase na očisty žhavými radlicemi, *vomeres*, *vomeres calcandi*, a na očisty žhavého železa (do ruky braného) železo horující, *ferrum candens*, *ferrum candens manuale*. Hnězdeská dekreta Břetislavova mluví o *ferrum ignitum* a *adjurata aqua*, *Statuta ducis Ottonis* o *judicium aquae* a *judicium ferri* sc. *vomeres*. Kniha Rožmberská o právu vodě a o právu železa, *privilegium brněnské ferrum ignitum* a *judicium aquae*, řád práva zemského o vodě chladné a o železe žhavém. Český překlad Švabského zrcadla klade vedle sebe železo horující, rozsudek vodní a do kotla

ních vlivech: Hildenbrand, *Die Purgatio canonica und vulgaris*, 1841. — Gfrörer, *Allgem. Kirchengeschichte* I.—IV., 1941—6. — Schreiber, *Kirchliches Abgabewesen an franz. Eigenkirchen aus Anlass von Ordalien*, Savigny S. XXXVI. Canon. Abt.

Z polské literatury možno uvést alespoň: Bandtkie, *Sądy bozie*, Rozpr. nauk. krakov. 1831. — Hube, *Wiadomość o sądach bozych w Polsce*, Bibl. Warsz. 1868. — Winiarz, *Sądy boze w Polsce*, Kwart. hist. 1891. — Výsledky pro ruské právo sebral pěkně Kohler, *Die Ruskaja Prawda u. das altslavische Recht*, Z. vergl. RW. XXXIII. (1916).

Ze studií srovnávacích největší jest Patetta, *Le ordalie* 1890, dále: Kohler, *Beiträge zur Lehre von den Ordalien*, Z. ges. Strafrechtswissenschaft V.—VI.; *Studien über die Ordalien der Naturvölker*, Z. vergl. RW. V. — Post, *Ursprung des Rechts* 1876; *Grundlagen des Rechts* 1884; *Die Anfänge des Staats u. Rechtslebens* 1878; *Afrikanische Jurisprudenz* 1887. — Stenzler, *Die indischen Gottesurteile*, Z. morg. Gesellschaft IX. — Schlangintweit, *Die Gottesurteile der Indier* 1866. — Kaegi, *Alter u. Herkunft des germ. Gottesurteils* (Festschrift XXXIX. Vers. deutscher Philol. 1887). — Steinmetz, *Eine neue Theorie über die Entstehung des Gottesurteils*, Globus 65.

vrúci vody ruku strčiti. Privilegia immunitní třináctého století se soustřeďují celkem na tyto zmínky: *judicium ferri candentis vel aquae vel vomeres calcandos* (Oslavany a Velehrad 1228, Tišnov 1233, Hradiště 1234), *judicia ferri candentis sive aquae vel vomeris* (Hradiště 1240), *judicium candentis ferri manualis, vomerum vel aquae* (Zabrdovice 1235, Hradiště 1238), železo a voda (Hradiště 1250, Vilémov 1253), *ferrum et aqua* (Vladislav 1258), *experimentum ferri candentis, aquae frigidae seu ferventis vel vomeres calcandos* (Břevnov 1220, fals. XIII. stol.).

O formách a způsobu provádění božích soudů u nás, prameny nás zpravují velmi poskrovnu. Kniha Rožmberská, která jinak nejvíce nám povídá, kdy se kterého soudu božího užívá, spokojuje se tu pouhým konstatováním: »právo voda« nebo »právo železo«, nerozlišujíc ani různé svrchu uvedené způsoby obou ordálů. Z božího soudu vodou voda žhavá vyskytuje se v našich domácích pramenech výslovně uvedena jen jednou a to v immunitním privilegiu Břevnova (1220, falsum XIII.), *jeka aqua fervens*, bez bližšího udání, jak se provádí. Lze na ní užítí jen českého překladu švábského zrcadla,³⁾ kde v zemských právech se jako důkaz uvádí »aby do kotla vrúci vody ruku až po loket vstrčil«. Již z toho je pravděpodobno, že se tohoto způsobu ordálu u nás poměrně asi nejméně užívalo, a že také nejdříve zanikl. Pozdější prameny ho neznají u nás vůbec.

Nejvíce se patrně z vodních ordálů užívalo metání na vodu, jak se o něm zmiňují všechna privilegia immunitní (*aqua, aqua frigida*). První je popisují *Statuta ducis Ottonis* ve čl. 8 (rec. 1222). Ordál podstupující osoba je svlečená a patrně svázána spouštěna do vody knězem a jeho pomocníkem. Zdaří-li se ordál, platí vyhrávající 2 denáry soudci a 14 knězi. Svleče-li se již někdo k podstoupení ordálu, a potom se k němu přece neodhodlá, zaplatí kaplanovi 7 denárů a vetule dva.⁴⁾ Také Ondřej z Dubé⁵⁾ i Tomáš

³⁾ Zemská práva, na kteráž se práva městská vztahují (tišť. péčí olom. biskupa Stanislava 1538). Cap XLIII. a XLVIII.

⁴⁾ Vetula byla žena na hradě zaměstnaná (Brandl, *Glossarium* p. 443), jejíž funkce mimo tuto uvedenou účast na ordálech blíže neznáme.

⁵⁾ Práva zemská česká čl. 1. (ed. Čáda 1930).

ze štítného⁶⁾ mluví o »uvržení na vodu« nebo o »metání na vodu«. Naproti tomu Řád práva zemského ve svém českém textu⁷⁾ připouští ordál vodní jen tehdy, zdaří-li se oběma stranám důkaz spolupřísežníky, a líčí ho pak ve zcela jiné již podobě: Původ jde do vody a za ním tři kroky pohnaný. Utone-li původ v těch třech krocích před pohnaným, pohnaný se vrací a je nevinný. Přebřede-li původ, pohnaný musí za ním břísti. Přebřede-li také, jest osvobozen. Utone-li ztrácí nejen život, nýbrž i dědiny.

Železo žhavé je ve formě žhavých radlic (vomeres, vomeres calcandi) a ručního železa žhavého (ferrum candens, ferrum manuale candens). Immunitní privilegia XIII. stol. kladou oba způsoby vedle sebe (Oslavany, Velehrad 1228, Tišnov 1233, Hradiště 1234, 1238, 1240, Zabrdovice 1235, Břevnov 1220-fals XIII. stol.). Starší prameny mluví většinou o žhavých radlicích. Tak Statuta ducis Ottonis (čl. XVIII z r. 1222): *judicium ferri scilicet vomeres*. Prameny zachovaly nám příklad skutečně provedeného ordálu žhavými radlicemi z roku 1130;⁸⁾ z něho je patrné, že se po radlicích těch běhalo (*per ferrum incesserunt*). Bližší podrobnosti o formalitách při tom zachovávaných neznáme. O žhavém železe ručním máme zprávu pouze ze štítného:⁹⁾ Horící železo z ohně vyjmúc, dávali v holé ruce. Řád práva zemského¹⁰⁾ nemá ordál žhavých radlic vůbec a ordál ručního železa žhavého má ve změněné po-

⁶⁾ O obecných věcech křesťanských: kap. *Súdciem* (ed. Vrřátko 1873).

⁷⁾ Čl. LXVIII. (vyd. Jirečkova v *Cod. J. Boh. II. 2*). — Latinský text ustanovení toho nemá.

⁸⁾ Pokračovatel Kosmův, kanovník vyšehradský k r. 1130 (*Fontes II. 211*) a letopisy hradištsko-opatovické k r. 1130 (*Fontes II. 394*). Jde o týž případ veležrády, obvinění byli ordálem žhavých radlic uznáni vinnými, a proto trestem smrti (stětím) potrestáni.

⁹⁾ O obecných věcech křesťanských, kap. *Súdciem* (ed. Vrřátko 1873).

¹⁰⁾ Čl. LIII. (*Cod. jur. Boh. II. 2*) pouze v českém textu. — Případ skutečného užití patrně této formy ordálů — přísahy v *Emler, Reliquiae tabularum terrae* (I. 1870), *quaterni citationum vetustissimi* k roku 1318 (p. 11, č. 25). Jde o žalobu pro škodu, způsobenou zhářstvím na dědině. V dalších poznámkách o projednávání této žaloby čteme: »*Terminus datus feria VI. ad barones, utrum debeat ferrum recipere domina Doberacha.*«

době: Před pohnaného se položí rozžhavené železo, na které týž při přísaze klade dva prsty (háky) a ty musí tak dlouho na železe vydržeti, až přísahu dokoná, jinak při ztratí. Glossa pak připojuje vysvětlení, že se tak děje proto, aby násilníci se báli horkého železa, ukazuje, že již této době nebyla podstata ordálu žhavým železem jasná. — Městské právo brněnské z r. 1243,¹¹⁾ které jediné zná z městských pramenů ordály vodou a ohněm, má tři případy: V případě vraždy, kde nemůže obviněný složit přísahu se sedmi spolupřísežníky, z nichž jeden musí býti z jurátů, lze se očistiti vodou. Tvrdí-li někdo, že zabíjel v nutné obraně, a nemá k tvrzení zase sedm spolupřísežníků s jedním juratem, může se očistiti vodou, a nezdaří-li se ordál vody, tedy žhavým železem. Konečně proti obvinění, že někdo znásilnil nebo oloupil pannu nebo počestnou ženu, může se očistiti žhavým železem, má-li žena dva svědky, že volala o pomoc. Tedy v prvních dvou případech k ordálu dochází subsidiárně, není-li přísahy kvalifikované, ve třetím svědectví je na straně žalobkyně, proti němuž třeba sáhnouti k ordálu.

Pokud se užívání soudů božích týče, jsou nejstarší zmínky v hnězdenských dekretech Břetislavových,¹²⁾ kde je *judicium dei* předepsáno pro věci manželské a *ferrum ignitum sive adjurata aqua* pro podezření z vraždy. Z pokračovatelů Kosmových¹³⁾ je znám případ, že velezrada byla dokazována *per ferrum ardentem i. c. divinum judicium*. Statuta *ducis Ottonis*¹⁴⁾ pro krádež včel, dobytka anebo pro zcizení sluhů předepisovala *judicium ferri sc. vomeres*. Konečně Rožmberská¹⁵⁾ kniha má právo vody při loupeži (čl. 82), zlodějstvu (čl. 81), plenu (čl. 80), jetí (čl. 85), vzebrání úrokův (čl. 84), vzorání dědiny (čl. 95), porubání lesa (čl. 83), a právo železa při ohni (čl. 88), výboji (čl. 89), chromotě (čl. 107), zlatu (čl. 86), sveřepici (čl. 103), uškození s čepů (čl. 104) a včelách (čl. 105). Řád práva zemského¹⁶⁾ má již jen svrchu uvedené případy dva a to žhavé železo z nočního

¹¹⁾ Cod. jur. Boh. I. 73.

¹²⁾ čl. 4. a 5. (C. J. B. I.)

¹³⁾ Kanovník vyšehradský 1130 (Fontes II. 211), letop. hradišť.-opatovický 1130 (Fontes II. 394).

¹⁴⁾ čl. 8. a 9. z roku 1222 (Cod. J. B. I.).

¹⁵⁾ ed. Jireček, Cod. J. B. II. 2.

¹⁶⁾ čl. 53, 66, 68 (ed. Jireček, C. J. B. II. 2).

násilí a metání na vodu v processu o vlastnictví, když důkaz z obou stran stejně dopadl. Listina břevnovská (falsum XIII. stol.) má ordály (ferri candentis, aquae frigidae seu ferventis, vel vomeres calcandos) při krádeži teprve po testimonium vicinatus. Z městských práv jedině brněnské právo z roku 1243 má svrchu uvedené tři případy ordálů a to při vraždě ordál vodní, nemá-li sedm spolupřísežníků a v tom jednoho jurata, při násilí nebo únosu ženy počestné anebo panny ordál železa žhavého, dokáže-li tato svědectvím dvou mužů věrohodných, že křičela, a konečně při obhajobě nutnou obranou, nemá-li zase sedm spolupřísežných a z nich jednoho jurata, nejprve ordál vody a nemá-li tento úspěch, tedy ordál žhavého železa.¹⁷⁾

Ze zvláštních ustanovení o ordálech možno uvést, že svobodný šlechtic, nikoli však nesvobodný (druho) může býti zastupován při provádění ordálů sluhou (puer). Nezdaří-li se tomuto ordál, zaplatí za něho pán 180 denárů,¹⁸⁾ kdežto nezdar strany u ordálu v starší době znamenal pravidelně ztrátu života a teprve později jen ztrátu pře.

Ordál pravidelně podstupuje jen strana obviněná,¹⁹⁾ výjimečně později vodní ordál obě (čl. 68. Řádu práva zemského), při čemž ještě postavení původu, který kráčel vpředu, bylo těžší. Dávka placená při šťastném podstoupení ordálu slula čistotné.²⁰⁾

Církevní účast na božích soudech je doložena ze starší doby jen při ordálu vodou, kde již Statuta ducis Ottonis²¹⁾ ve všech třech recensích ustanovují, že nesmí ordál podstupujícího nikdo do vody spustiti, nežli kněz se svým pomocníkem. Dostává za to při zdařeném ordálu 14 denárů, ustoupí-li však již svlečená osoba od ordálu, tedy 7 denárů. Z Arnoštova zákazu²²⁾ církevní účasti

17) V německém překladě pramene jsou ustanovení o ordálech vynechána.

18) Stat. ducis Ottonis § 9 z roku 1222.

19) Jak při svodu, tak při nároku. Srov. Rauscher, O krádeži a loupeži (1929), str. 92, Vaněček, K soudní imunitě duchovních statků na Moravě (1931) p. 21 a n.

20) Dávky ty uvádějí již statuta ducis Ottonis (čl. IX — 1922), poprvé jsou však označovány jako čistotné v listině 1234 (Reg. I. 389).

21) čl. VIII. z roku 1222. (Cod. jur. Boh. I.)

22) Synoda pražská 1343- (Emler, Reg. IV. 542).

na božích soudech je však patrné, že účast ta byla i na jiných soudech božích, nejen na soudě studenou vodou. Je však zajímavé, že již Dudík ve svých dějinách Moravy upozorňuje, že formule pro tuto účast není zachována v žádném našem rituálu.²³⁾

Církev sama však snažila se zbaviti se tíživých následků ordálů tím, že buď v určitých případech²⁴⁾ nebo všeobecně²⁵⁾ získávala právo na majetek svých poddaných, jimž se ordál nezdařil, nebo dosáhla pro své poddané osvobození od dávek ordálních vůbec,²⁶⁾ eventuelně alespoň od čistotného,²⁷⁾ které někdy přiřčeno bylo klášteru samému.²⁸⁾ V Čechách privilegiem 1222 dává lidem z církevních ústavů právo všeobecně při krádeži nebo jiném zločinu očistiti se místo ordálem svědeckvím sousedů (očistníků). Na podkladě tom Vaněček²⁹⁾ vysvětluje poměr očistníků a ordálů této doby (XIII. stol.) tak, že všeobecně pro zemské právo platí ordály, očistníci se povolují výjimečně osobám privilegiovaným (ev. sirotčí právo), a to v Čechách pro duchovní právo vůbec, na Moravě tam, kde byla výsada výslovná. Proto v Čechách máme tak málo zmínek o ordálech v privilegiích immunitních, kdežto na Moravě mnoho. Naproti tomu Rauscher³⁰⁾ je mínění, že všeobecně v XIII. století docházelo k soudům božím jen tehdy, nechtěl-li pohnaný se podrobiti přísaze s očistníky, po případě očistníků neměl. Z toho máme v pramenech doložený jen případ druhý, a to pro dobu pozdější úpadkovou pro ordály. V starší době a ještě v době sepsání staršího jádra knihy Rožmberské nemá obviněný výběr mezi ordálem a přísahou, poněvadž přísaha se považuje za daleko lehčí důkazový prostředek než ordál a dává se proto ev. jako výhoda určitým osobám (právo sirotčí).

²³⁾ Maehrens Geschichte IV. 326.

²⁴⁾ Majetek zloděje: Oslavany 1228 (Cod. Mor. II. 190), Velehrad 1228 (l. c. II. 194), Hradiště 1234 (l. c. II. 262); zloděje nebo loupežníka: Znojmo 1234 (l. c. II. 272).

²⁵⁾ Hradiště 1240 (C. M. II. 375); zloděje neb jiného obviněného: Břevnov 1220 (fals. XIII. stol., Erb. Reg. I. 297).

²⁶⁾ »od železa a vody«, Hradiště 1252 (Reg. I. 600), Vilémov 1253 (Reg. II. 2).

²⁷⁾ Olomouc 1234 (Reg. I. 389), Zabrdovice 1235 (Reg. I. 412).

²⁸⁾ Hradiště 1240 (Cod. Mor. II. 375) a 1250 (Reg. I. 464).

²⁹⁾ Vaněček, Mor. immunity p. 28.

³⁰⁾ Rauscher, O krádeži a loupeži 1929.

K zákazu očist vodou a ohněm i v té zeslabené formě, jak je znal Řád práva zemského, došlo za Karla IV. a Arnošta z Pardubic. Stalo se tak jednak v *Majestas Carolina*,³¹⁾ jednak usnesením pražské synody z roku 1343, kterou zakázána účast duchovenstva na božích soudech.³²⁾ Zvláštní náhodou zachovali nám zprávu o tomto zákaze také ještě Ondřej z Dubé³³⁾ a Tomáš ze Štítného³⁴⁾.

Na místě božích soudů nastoupila všeobecně přísaha s přísazníky, jak tomu bylo v privilegovaných případech již dříve.

Je jisto, že boží soudy ihned zcela nepřestaly a nezmizely, zbytky z nich i později se občas vyskytovaly. Ano máme některé doklady, že až v XVII. století se myšlenka božích soudů ojediněle najednou vrací. Tak roku 1630 v knize mezeříčské je poznamenáno, že kanovníci olomoučtí užili přísahy na rozpáleném železe při krádeži.³⁵⁾ Užití vodní zkoušky u čarodějnic je doloženo v krevní knize Bojkovic k roku 1667,³⁶⁾ a je způsob ten označen za uherský. Ve skutečnosti je to způsob i jinde ve střední Evropě

³¹⁾ Lat. textu čl. XXXIX. (ed. Jireček, *Cod. II.* 21): De ferro candente et aqua frigida obsahuje zákaz *experimentum ferri candentis vel aquae frigidae*, ať by se ho užívalo při jakémkoliv příčině sporu třebas i násilí panně nebo cizoložství a to pod trestem ztráty majetku a cti, a bude-li chycen, i hrdla (utopením nebo ohněm). Zákaz tento je obsažen také v českém textu »O železu horúciem a vodě«, kde označeny jsou očisty »železo horúcie a na vodu puštění« jako přísahy pohanské.

³²⁾ Emler, *Reg. IV.* 542. Blahoslavení železa nebo vody (*ferrum ignitum vel aquam in qua purgandi merguntur*) jest klerikům zakázáno pod exkommunikací a zbavení benefícia i úřadu. Očisty samy označeny jsou tu jako vynález ďáblův.

³³⁾ Čl. 1. (vyd. Čadovo 1930). Také tu jsou očisty označovány za pohanský obyčej, trvajíc od nejstarších dob. Zrušení prý stalo se »s plnů radů arcibiskupa i všech panův a zeman«.

³⁴⁾ O obecných věcech křesťanských, článek Súdciem (ed. *V r' á t k o* 1873).

³⁵⁾ *Prasek, Organise práv magdeburských* (1900), str. 120: »aby se železa rozpálily a tu oba, původ i odpor, kladli prsty, kde déle zdrží... jeden vlože prsty utáhl hned zase, druhý držel až se kouřilo...»

³⁶⁾ »uherským způsobem... na vodě svážíce ruce i nohy prubřiovati... že po vrchu po vodě plovali, jich za takové (čarodejnice) drželi« »na vodě zprubřiovati«... (*K l v a ň a v Čas. Mat. Mor. XXV*, 71.)

hodně užívaný, kde se žádalo k důkazu, že není někdo čarodějnicí, aby svázána se potopila.

Z jiných zvláštností myšlenkově sem patřících je přísaha v XVI. století na zábrěžském panství sedlákům při smlouvách ukládaná, kteří přísahali nazí, až po krk ve vodě stojíce.³⁷⁾ Nenašel jsem u nás žádného pozdějšího dokladu pro myšlenku vařící vody, jako to uvádí Jireček pro Srbsko.³⁸⁾ Jireček uvádí v souvislost s myšlenkou ordálů i některá přísloví a úsloví česká, a to s vodou: »Někoho skoupat; připravit někomu lázeň«; s ohněm: »Dobrého nepálí; spálil se; napáliti někoho.«

Srovnání s právy slovanskými, indoevropskými a národů primitivních ukázalo, že při ordálech vodou a ohněm jde o instituci skoro všelidskou, a že jen tvary zevní podléhají tu jisté speciální úpravě podle zvláštních poměrů národa. Odvozovat soudy boží u nás z germánského původu anebo hledat v nich alespoň vlivy germánské, jako to činili v starší době Legis-Glückselig³⁹⁾ a sám Maciejowski⁴⁰⁾ a nověji Schreuer,⁴¹⁾ nemá dosti odůvodnění. V této věci měl pravdu Jireček,⁴²⁾ háje domácí původ ordálů s prvky indoevropskými a všelidskými.

Boží soudy vodou a ohněm u nás jako jinde nejsou vlastně průvodními prostředky řízení soudního, nýbrž jsou skutečnými ordály, to jest božskými rozsudky, *judicia dei*, jak je také přímo prameny označují, vyjadřující tak správně jich tehdejší význam a základní myšlenku: Bůh sám má rozhodnouti nadpřirozeným způsobem o vině nebo nevině obžalovaného. Proto také boží soudy nejsou součástí pravidelného řízení soudního, nýbrž zcela samostatné a uzavřené řízení zvláštní. Teprve průběhem doby zeslaboval se význam božích soudů jako božích rozsudků, a boží soudy

³⁷⁾ Uvádí Slavíček l. c. 78.

³⁸⁾ Jireček, Slov. právo I. 190. — Při krádeži podezřelý musil v některých krajích srbských podle zprávy Vuka Stefanoviče z kotle vařící vody vytáhnouti rozžhavený kus železa. Nebyl-li zlodějem, neměl se opariti.

³⁹⁾ Literaturgeschichte des böhm. Staats u. Privatrechts, Oest. Z. f. Rechts- u. Staatswiss. 1847.

⁴⁰⁾ Slavische RG II. (1835), p. 175.

⁴¹⁾ Kritika Lippertovy Socialgeschichte Böhmens v Z. Savigny-St. RG. XXI., germ.

⁴²⁾ Slov. právo I.

přibližovaly se prostředkům průvodním, jsouce nejbližší přísahám, při čemž některé tvary ordálů jsou přímým přechodem k přísahám, jako zvláště ordál železa žhavého podle řádu práva zemského. Ostatně přísaha sama ve své původní podobě blíží se božím soudu, poněvadž křivopřísežníka má stihnouti ihned trest boží.

Boží soudy ohněm a vodou jako ordály převzala také u nás jako jinde křesťanská doba z pohanské, a přizpůsobila a upravila si je podle svých názorů a potřeb, vyhrazujíc křesťanským kněžím na nich vynikající účast. V pohanské době jde nesporně při božích soudech o dovolání se žvlů: vody, ohně, země;⁴³⁾ prostřednictvím jich má se pravda zjistiti tam, kde rozum lidský zdál se nepostačovati. Žvlům těm byla starými pohanskými Čechy přičítána zvláštní moc i prokazována božská úcta. Byly považovány za svaté a čisté, a proto bylo o nich přesvědčení, že nedopustí žádné nepravdy a nespravedlnosti. Pro ctění a uctívání vody a ohně máme řadu dokladů z doby nejstarší,⁴⁴⁾ než i v křesťanské době zářná moc ohně byla uznávána.⁴⁵⁾ Helmhold⁴⁶⁾ pak přímo uvádí tyto pohanské názory v souvislost s božími soudy ohněm. Že se tyto názory na vodu a oheň dlouho udržely i dávno po zániku božích soudů, ukazuje zpráva Jirečkova⁴⁷⁾ ze Slezska, že tamní Slované podle Adama Bremského, uzavírajíce smlouvy na svědectví upřímné vůle a opravdového svolení, připíjejí sobě vodou (prout moris est, haustum aquae ebibere).

Dovolání se žvlů stalo se v rámci názorů křesťanských dovoláváním se boha a tím z ordálů pohanských staly se křesťanské boží soudy.

⁴³⁾ O významu země v této věci viz Kapras I. c. v pozn. 1.

⁴⁴⁾ Kosmas (Fontes II. 8): ...hactenus multi villani velut pagani his latices seu ignes colit...; Homiliar biskupa pražského (ed. Hecht, 1863), ...colebant... flumina et montes...

⁴⁵⁾ Kosmas III. 11 (Fontes II. 144). Zázrak ohněm ve spojení s památkou sv. Ludmily.

⁴⁶⁾ I. 83 Slavi inhibiti sunt de caetero jurare in arboribus, fontibus et lapidibus, sed obferebant criminibus putatos sacerdoti ferro vel vomeribus examinandos.

⁴⁷⁾ Slov. právo I. 185 a n.